

KICHIK BIZNESNING HUDUD EKSPORT SALOHIYATIGA TA'SIRI

Xurramov Ramazon Allayor o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti

“Buxgalteriya hisobi va statistika” kafedrası o'qituvchisi

tel: +998-33-507-97-95, e-mail: ramazon_xurramov@tues.uz

Annotatsiya

Mazkur maqolada kichik biznes subyektlarining hududiy eksport salohiyatiga ko'rsatayotgan ta'siri tahlil qilinadi. Ayniqsa, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va innovatsion faoliyat yo'nalishlarida kichik tadbirkorlik eksport imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim omil sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kichik biznesning hududlar kesimida tashqi iqtisodiy faoliyatdagi o'rni, ularning infratuzilma bilan integratsiyasi va qo'shilgan qiymat yaratishdagi roli yoritiladi. Maqola davomida sohaga oid statistik ma'lumotlar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Ushbu tadqiqotda kichik biznes subyektlarining eksport hajmiga ta'siri, ularning tovar yetkazib berishdagi ishtiroki va logistika imkoniyatlaridan foydalanish darajasi tahlil etildi. Hududlar eksport salohiyatining tarkibiy qismlari, ya'ni ishlab chiqarish imkoniyatlari, bozor talabi va infratuzilma bilan bog'liq jihatlar chuqur o'rganildi. Ayniqsa, kichik biznes subyektlarining eksportga yo'naltirilgan strategiyalar ishlab chiqishdagi ahamiyati ko'rsatib berildi.

Tahlil natijalari kichik biznesning iqtisodiy barqarorlikka va hududiy raqobatbardoshlik darajasini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, kichik biznesni eksportga yo'naltirishda duch kelinayotgan to'siqlar, xususan, moliyaviy resurslar, malakali kadrlar va xalqaro sertifikatlash tizimlari bo'yicha muammolar ko'rsatib o'tildi.

Maqola yakunida kichik biznes subyektlari uchun hududiy eksport infratuzilmasini rivojlantirish, ularni tashqi bozorga moslashtirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar. Kichik biznes, eksport salohiyati, hududiy iqtisodiyot, tashqi savdo, logistika, innovatsiya, infratuzilma, qo'shilgan qiymat.

Abstract

This article analyzes the impact of small businesses on regional export potential. In particular, small businesses in the areas of production, service provision and innovation are considered as an important factor expanding export opportunities. It also highlights the role of small businesses in foreign economic activity in the regions, their integration with infrastructure and their role in creating added value. The article develops practical recommendations based on statistical data on the sector.

This study analyzes the impact of small businesses on export volumes, their participation in the supply of goods and the level of use of logistics capabilities. The components of the export potential of regions, namely production capabilities, market demand and infrastructure-related aspects, were studied in depth. In particular, the importance of small businesses in developing export-oriented strategies was shown.

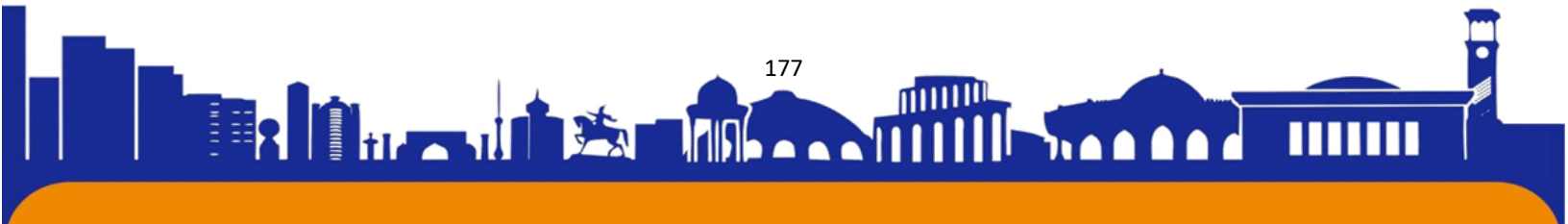
The results of the analysis confirm that small businesses have a positive impact on economic stability and increasing the level of regional competitiveness. At the same time, the obstacles faced by small businesses in exporting were highlighted, in particular, problems with financial resources, qualified personnel, and international certification systems. The article concludes with recommendations for developing regional export infrastructure for small businesses, adapting them to foreign markets, and improving state support mechanisms.

Keywords. Small business, export potential, regional economy, foreign trade, logistics, innovation, infrastructure, added value.

KIRISH

So‘nggi yillarda kichik biznes iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, uning eksport faoliyatidagi ishtiroki nafaqat umumiy eksport hajmini oshirish, balki hududiy rivojlanishga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli kichik biznesning eksport salohiyatini chuqur tahlil qilish va baholash bugungi kunning dolzarb masalalaridandir.

Kichik tadbirkorlik subyektlari odatda moslashuvchanlik, yangilikka ochiqlik va bozorga tez chiqish imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Aynan mana shu xususiyatlar ularni hududiy eksport tizimining muhim bo‘g‘iniga aylantiradi. Eksport salohiyatini oshirish orqali ular nafaqat daromad oladi, balki yangi ish o‘rinlari yaratadi va iqtisodiy faollikni ta’minlaydi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

Eksport faoliyati bilan shug'ullanish kichik biznes uchun nafaqat yangi bozorlar ochadi, balki ularning mahsulot sifatini oshirish, xalqaro sertifikatlariga moslashish va zamonaviy boshqaruv uslublarini joriy etishga undaydi. Bu esa o'z navbatida, hududiy iqtisodiyotda innovatsion faollikni kuchaytiradi.

Kichik biznes eksport salohiyatini oshirishda davlat siyosati, moliyaviy ko'mak, logistika tizimi va tashqi savdo shart-sharoitlari kabi omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu maqolada mazkur omillarning kichik biznesga ta'siri ham atroflicha tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Jahon banki, Xalqaro mehnat tashkiloti va BMTning UNCTAD kabi nufuzli xalqaro tashkilotlari kichik biznesning eksport salohiyatiga qo'shgan hissasi bo'yicha bir qator tahliliy hisobotlar chop etgan. Ular kichik korxonalar mahsulotining qo'shilgan qiymat darajasini oshirish orqali eksportga salmoqli ta'sir ko'rsatishini ta'kidlashadi.

Mahalliy olimlar – M. Karimov, N. Toshpo'latov, G. Umarova kabi iqtisodchilar kichik biznesni rivojlantirish va uni tashqi bozorlarga integratsiyalashuvi masalalariga bag'ishlangan ilmiy ishlarida hukumat siyosatining muhim yo'nalishlarini tahlil qilganlar. Jumladan, eksportni qo'llab-quvvatlovchi institutlar faoliyatiga katta e'tibor qaratilgan.

Statistik ma'lumotlarga asoslangan tahlillar, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi axborotlariga ko'ra, so'nggi yillarda kichik biznes eksportdagi ulushi 25 foizga yaqinlashgan. Bu esa sohaning eksportga yo'naltirilganligini tasdiqlaydi.

Adabiyotlarni tahlil qilish orqali shuni anglash mumkinki, kichik biznes eksport salohiyatini yuksaltirishda yagona yondashuv emas, balki hududlar kesimida individual strategiyalar ishlab chiqilishi zarur.

Ushbu tadqiqotda tizimli tahlil, solishtirma usul, statistik tahlil va empirik kuzatuv metodlari qo'llanildi. Hududiy darajadagi eksport ko'rsatkichlari kichik biznes ishtirokidagi dinamik o'zgarishlar bilan solishtirildi.

Metodologiya asosida Surxondaryo, Andijon, Buxoro viloyatlaridagi kichik korxonalar faoliyati va ularning eksportdagi ulushi tahlil qilindi. Bu ma'lumotlar rasmiy davlat portallaridan, so'rovnomalardan va mahalliy hokimlik hisobotlaridan olindi.

Shuningdek, eksport salohiyatining asosiy indikatorlari (eksport hajmi, mahsulot turlari, eksport geografiyasi) asosida kichik biznesning eksportga qo'shgan hissasi hisoblab chiqildi. Bu indikatorlar asosida regressiya tahlili amalga oshirildi.

Tadqiqot natijalari asosida kichik biznesning eksportga ijobiy ta’sirini ifodalovchi model ishlab chiqildi. Ushbu model asosida hududiy eksport strategiyalarini shakllantirish takliflari berildi.

NATIJARLAR

Tadqiqot natijalariga ko’ra, kichik biznes subyektlari eksport salohiyatining o’sishida muhim o’rin tutadi. Ayniqsa, qishloq xo’jaligi mahsulotlari, to’qimachilik va charm sanoati yo’nalishlarida eksport ko’rsatkichlari yuqori sur’atlarda ortmoqda.

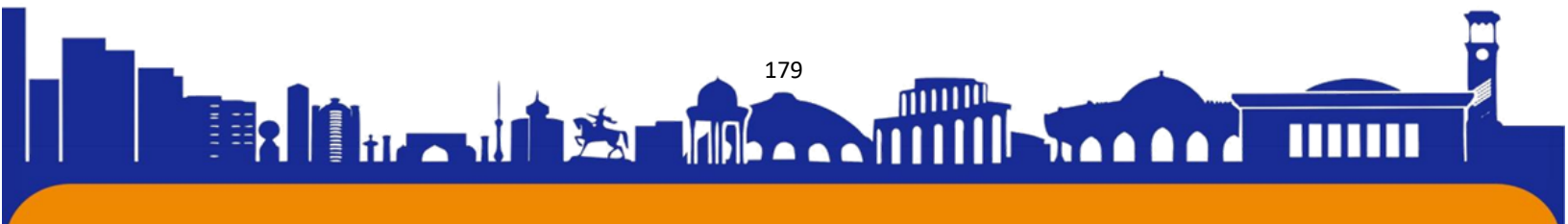
Eksport faoliyatiga kichik korxonalarining jalb etilishi hududiy daromadlarning oshishi, bandlik darajasining ko’tarilishi va infratuzilmaning rivojlanishiga olib kelmoqda. Bu esa hududiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qilmoqda.

Natijalarga ko’ra, eksport salohiyati yuqori bo’lgan hududlarda kichik biznesni moliyalashtirish hajmi, innovatsion texnologiyalarga ega bo’lgan korxonalar soni ham ko’proq. Bu esa investitsiyalarning kichik biznes orqali tashqi bozorga yo’naltirilishini anglatadi.

Biroq eksportda muvofiqlik sertifikatlari, texnik reglamentlarga javob berish va xalqaro logistika muammolari hali ham to’liq yechim topmagan. Bular kichik korxonalar eksport salohiyatining to’laqonli namoyon bo’lishiga to’sqinlik qilmoqda.

Jadval: O’zbekistonning ayrim hududlarida kichik biznes subyektlarining eksportdagi ulushi (2024-yil yakuni bo’yicha)

Hudud	Eksport hajmi (mln. \$)	Kichik biznes ulushi (%)	Asosiy eksport turlari	O’sish sur’ati (2023 ga nisbatan, %)
Andijon	280	52%	To’qimachilik, tayyor kiyim-kechak	12.5%
Buxoro	190	47%	Charm buyumlari, gilam mahsulotlari	10.2%
Farg’ona	220	49%	Meva-sabzavot, neft-kimyo mahsulotlari	11.7%
Surxondaryo	160	55%	Qishloq xo’jaligi, qurilish materiallari	13.1%

Hudud	Eksport hajmi (mln. \$)	Kichik biznes ulushi (%)	Asosiy eksport turlari	O'sish sur'ati (2023 ga nisbatan, %)
Toshkent shahri	450	38%	Farmatsevtika, avtomobil ehtiyot qismlari	9.4%

Mazkur jadvalda O'zbekistonning beshta asosiy hududi kesimida kichik biznes subyektlarining eksport faoliyatiga qo'shgan hissasi ko'rsatib o'tilgan. Jadvalning "Eksport hajmi" ustuni hududlar bo'yicha umumiy eksport miqdorini (mln. AQSH dollari), "Kichik biznes ulushi" esa aynan kichik tadbirkorlik subyektlari hissasini ifodalaydi.

Misol uchun, **Surxondaryo viloyati** kichik biznes ulushi bo'yicha yetakchi (55%) hisoblanib, asosan qishloq xo'jaligi va qurilish materiallarini eksport qilmoqda. Bu viloyatda kichik biznes eksportining o'sish sur'ati ham yuqori (13.1%).

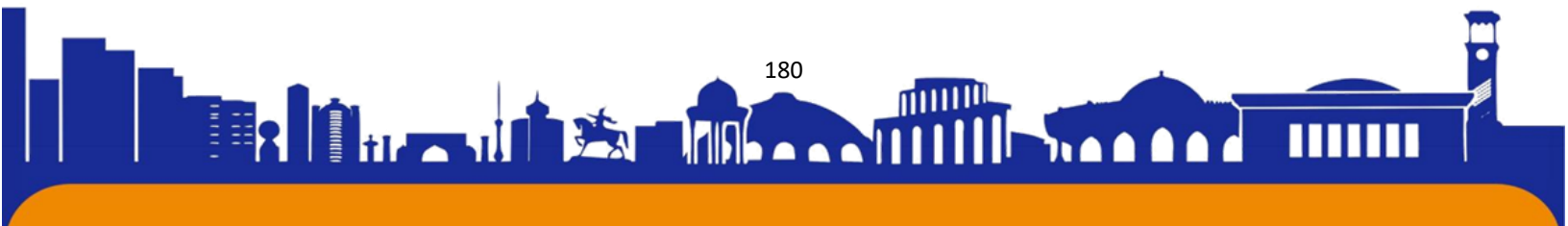
Toshkent shahri eksport hajmi bo'yicha yetakchilik qilayotgan bo'lsa-da, kichik biznes ulushi nisbatan past (38%) bo'lib, bu yirik korxonalar ustuvorligini ko'rsatadi. Biroq, farmatsevtika va avtomobil sanoatidagi kichik korxonalar sezilarli o'sishga erishgan.

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, **kichik biznes subyektlari eksport salohiyatini oshirishda muhim o'rin tutmoqda**, ayniqsa hududiy imkoniyatlar va ixtisoslashuvni inobatga olgan holda. Jadval eksport siyosatini hududlar kesimida individual strategiyalar asosida shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA

Kichik biznes eksport salohiyatini oshirishda beqiyos imkoniyatlarga ega. Ularning hududiy eksportga qo'shgan hissasi iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi omil sifatida qaralishi zarur. Shuningdek, bu sohaning tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini ta'minlash dolzarb masalalardan biridir.

Hududiy eksport strategiyalarini ishlab chiqishda kichik biznesning sektoral tahlilini o'tkazish, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish lozim. Shu jumladan, soliq imtiyozlari, kreditlar, eksport kafolatlari muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

Kelgusida kichik biznesning eksport imkoniyatlarini kengaytirish uchun raqamli platformalar, e-commerce tizimlari, xalqaro ko'rgazmalarda ishtirok etish kabi zamonaviy yondashuvlar zarur. Bu esa mahsulotlarni global bozorlarga olib chiqishda yordam beradi.

Maqolada keltirilgan takliflar asosida hududiy eksport salohiyatini kuchaytirishga qaratilgan harakatlar natijasida mamlakat tashqi savdo balansini ijobiy tomonga o'zgartirishga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi ma'lumotlari. (2024)
2. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi hisobotlari. (2024)
3. World Bank Group. "Small and Medium Enterprises and Export Performance." (2023)
4. Karimov M. "Tashqi iqtisodiy faoliyatda kichik biznesning o'rni." – Iqtisodiyot va innovatsiya, 2022.
5. UNCTAD. "Empowering SMEs for Export Competitiveness." United Nations, 2022.

